

KULTŪRA

MENAS LITERATŪRA MOKSLAS

Paukštelis pievoje

Kai tariau svarbiausios maldos eilutę „ir apsaugok mus, Viešpatie, nuo pikto“, atminty šmėstelį anaip tol ne tos impulsyvaus pykčio minutės, kai iš rankų lekia lėkštė ir dūžta į druzgus, kai šokinėju prieš televizorių, šaukdama, kad tuoj šitam niekšui (kokiam nors politikieriui) išspardysiu užpakalį, kai baruosi ant nusenusios katės, kuriai beliko vienas malonumas – prisiešti, ir ji kas kelios valandos garsiai rėkia, reikalaujama maisto, o paskui tą maistą atryja, nes kažkas negerai su virškinimu.

Šitie riksmi, lėkštės šukės, šitas minutinis pyktis – tik emocijos, jausmų paviršius, kuris panašus į plastiką, plaukiantį ant vandens. Jausmai lieka gelmėje, kur srovena lėtos povandeninės srovės.

Todėl leidžiu sau išsirėkti, kartais netgi išsikeikti. (Žinoma, geriau, kad niekas negirdėtų – tik katė ir televizorius). Nes žinau, kad visa tai nuplauks, ištirps, neužsilaikys. Kad šitas emocijų šuoras yra niekai, netgi jei tai yra pyktis.

Nė nepalyginsi to su jausmais, kurie glūdi gelmėje.

O glūdi ir tai, kas gera, ir tai, kas pikta. Tai, kas gera, apšviečia ir juodžiausią dugną. O tai, kas pikta, aptemdo ir saulės pilną vandenį.

Ir man atrodo, kad nėra didesnės juodumos už godumą ir kvailumą. Ir kai sakau – apsaugok nuo pikto – visada galvoju apie tas dvi ydas. Kurios lyg dvi seserys, lyg dvynės, vieno kraujo, vieno balso. Ir kurios lyg magnetas prie savęs pritraukia tamsumą, neapykantą, puikybę, pavydą.

Ir kaip mes visi – visi, nebūkime naivūs! – nesame nuo jų apsaugoti!.. Šitos ydos tyko mūsų kiekviename žingsnyje ir neretai atmuša dorybes, kurių net vardus imame pamiršti. O kai kurios įvardijamos kaip kvailos, nepažangios ir nešiuolaikiškos. Pavyzdžiui, kuklumas. Tarsi Šv. Rašte nėra eilučių, bylojančių – nesiveržk į pirmąją vietą prie puotos stalo, kad nebūtum sugėdintas ir pasodintas ten, kur tau ir priklausau; geriau atsisėsk stalo gale, kuklioje vietoje, kad būtumei pakeltas ir nuvestas į garbingesniąją...

O ką jau kalbėti apie romumą ir nuolankumą. Visi mes šiandien turime būti veržlūs, savim pasitikintys, konkurencingi, eiti tik pirmyn, dėl nieko nesigailėti ir panašiai. Vos ne visa *mass media* šiandien apie tai kalba. Ir nepasakysi, kad iš dalies tai nebūtų teisybė. Bet tik iš dalies. Kai tai suabsoliutinama, tai tampa netiesa. Nes žmogus nežino savo ateities, nežino, kas jam bus lemtingiausia, kas atneš jam laimę ar nelaimę – ar tas šiuolaikiškas veržlumas, ar senamadis kuklumas.

Štai nendrinukė čiulba nenušienautoje paežerio lankoje, smulkiais nagučiais įsitvėrusi stiebo – mažutis gyvybės grūdelis, į kurį žiūrint, nusmelkia keistas gailėstis. Lyg būtum paskutinis kvailys, kažką pamiršęs, praradęs, nesupratęs... toksai kuklus, toksai netgi niekingas gyvybės gumulėlis. O koks gaivalingas, netgi transcendentiškas.

Apsaugok, Viešpatie, mus nuo mūsų susireikšminimo, apsaugok nuo šito pikto – juk mes ne kas kitas, o tik nendrinukės Tavo ošiančiose pievose...

Renata Šerelytė

Meldinė nendrinukė.

Žymanto Morkvėno nuotr.

KOLIBRIS

*Pienės pūkas,
Mikroskopinis vaiduoklėlis,
Įskrido
Į laumės juostą.
Išlėkė
Marga miglėlė,
Saulės spektro gramas,
Nepaukštis,
Nebitė,
Vėjelis,
Mintantis
Gėlių kvapais.*

Henrikas Radauskas

SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

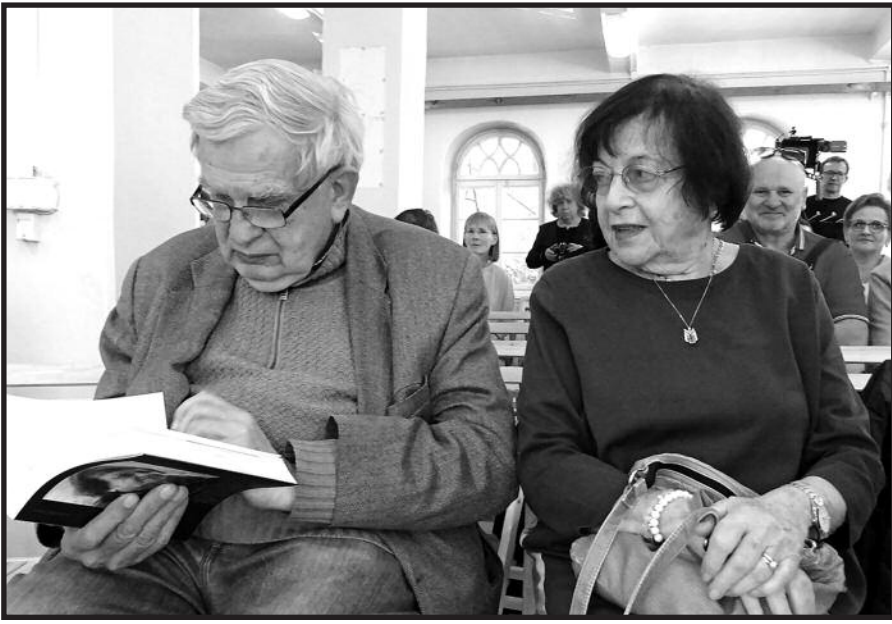
Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas 2019 m. suteikė 10 000 Eur paramą šeštadieniam „Draugo“ priedui „Kultūra“, projektui „Lietuvos kultūros sklaida ir kultūros paveldo išsaugojimas bei lietuviybės puoselėjimas pasaulyje“

Šio šeštadienio Kultūros turinys

1-as psl. Renata Šerelytė. Paukštelis pievoje • **2-as psl. Algis Vaškevičius.** Profesorei Irenai Veisaitai – „Paribio žmogaus“ apdovanojimas • **3-as psl. Antanas Miškinis.** Du eilėraščiai • **4-as psl. Astrida Petraitytė.** Neprigulminga Užupio Respublika ir aktyvusis jos ambasadorius Neboisia • **5-as psl. Laimutė Vasiliauskaitė- Rožukienė.** Daugpilio įdomybės • **6-as psl. Perpetua Dumšienė.** Vasara su ąžuolais • **7-as psl. Jūratė Ivanauskienė.** Bernardas Brazdžionis Laikinojoje sostinėje Kaune (2) • **8 psl. Kultūros kronika**

Kitame numeryje: Toliau – Daugpilio įdomybės: muziejai, paveldas, gamta • Aloyzo Petriko premija – Mariaus Marcinkevičiaus ir Linos Dūdaitės knygai „Sivužas“

Redaguoja Renata Šerelytė renata.serelyte@gmail.com • Maketuoja Jonas Kuprys

Seinuose susitiko du „Paribio žmonės“ T. Venclova ir I. Veisaitė

Knygos pristatyme – A. Švedas (dešinėje) ir K. Czyzewskis

Profesorei Irenai Veisaitėi – „Paribio žmogaus“ apdovanojimas

Algis Vaškevičius

Dvi paskutines pavasario dienas Lenkijoje, Seinuose vyko renginiai, skirti garsiai Lietuvos literatūrologei ir teatrologei, Atviros Lietuvos fondo steigėjai profesorei Irenai Veisaitėi pagerbti. Čia 92-uosius gyvenimo metus einančiai I. Veisaitėi buvo įteiktas vienas iš garbingiausių Lenkijos apdovanojimų – „Paribio žmogaus“ vardas. Iškilnėse dalyvavo gausus būrys svečių iš Lenkijos ir Lietuvos.

Apdovanojimas – už „tiltų statymą“

„Paribio žmogaus“ apdovanojimas skiriamas asmenims už darbus ir idėjas, kuriais siekiama „Statyti tiltus“ tarp žmonių ir tautų, laužyti įsisenėjusius stereotipus, kuo labiau ir skirtingus žmones, ir skirtingas religijas. Prof. I. Veisaitėi apdovanojimas skirtas už paribio etoso praktikavimą, kūrybą ir gyvenimo poziciją.

Atviros Lietuvos fondo kūrėja prof. I. Veisaitė savo gyvenimą paskyrė teatro kritikai, studentų ugdymui, pilietinės visuomenės kūrimui ne tik nepriklausomoje Lietuvoje, bet ir Vidurio bei Rytų Europoje, jos iniciatyva buvo įgyvendinta daugybė kultūros mainų projektų.

Prieš įteikiant šį garbingą apdovanojimą, buvusiame Seinų žydų dvasinės seminarijos pastate buvo surengtas knygos „Gyvenimas turėtų būti skaidrus“ lenkų kalba pristatymas. Istorikas Auri-

mas Švedas kalbino I. Veisaitę 2013–2015 metais, knyga pasirodė 2016-aisiais, sulaukė dviejų leidimų, o pernai ji pripažinta geriausia publicistikos ir dokumentikos kategorijoje, tad papildyta naujais pokalbiais buvo išleista dar kartą. Iš viso jos tiražas pasiekė beveik 3 tūkstančius egzempliorių.

Knyga – vertingas istorijos liudijimas

Į lenkų kalbą knyga, pavadinta „Apie lengvą gyvenimą“ išvertė Beata Kalėba, ji pasirodė 600 egzempliorių tiražu. Prieš knygos pristatymą mano pakalbintas A. Švedas pasidžiaugė, kad jau birželio viduryje knyga pasirodys lenkų kalba, o vėliau bus išleista ir anglų, rusų, vokiečių kalbomis. Tai puiki galimybė skleisti žinią apie ypatingą asmenybę, kokia yra I. Veisaitė bei kartu apie pačią Lietuvą.

„Knygos pasirodymas lenkų kalba yra labai svarbus ir viltingas faktas, nes Lenkija, jos kultūra ir literatūra visada buvo mums aktuali ir artima, o tokia asmenybė kaip Irena Veisaitė yra labai išskirtinė ne tik Lietuvos, bet ir Vidurio Europos kultūriniam kontekste. Labai džiaugiuosi, kad profesorei skirtas šis apdovanojimas, kurio ji savo ilgamete veikla tikrai nusipelnė“, – sakė šių eilučių autoriui A. Švedas.

Pristatydamas knygos vertimą į lenkų kalbą „Paribio“ fondo vadovas aktorius ir disidentas Krzysztofą Czyżewskis kalbino A. Švedą, kaip gimė šios knygos idėja, kokie buvo tie pašnekesiai su profesore, kokią asmenybę istorikas atrado, ką naujo kalbėdamasis su I. Veisaitė autorius sužinojo apie pačią Lietuvą. Lėtai, apmąstydamas ir argumentuodamas A. Švedas atsakė į visus klausimus, pabrėždamas, kad ši knyga išties tapo vertingu šaltiniu pristatant pačią Lietuvą, jos istoriją per vieną ypatingą asmenybę.

„Irenos gyvenimas apima keturis ar penkis etapus – tai ir prieškaris, ir dvi sovietinės okupacijos, Antrojo pasaulinio karo metai, kai ji per

I. Veisaitė – „Paribio žmogus“.

A. Vaškevičiaus nuotr.

Holokaustą neteko motinos, atsidūrė Kauno gete ir iš ten buvo išvaduoti, po to sovietmetis ir jau nepriklausoma Lietuva. Labai džiaugiuosi, kad knyga sulaukė kelių leidimų, man ypač svarbu, kad ji skaitoma, ja domisi jaunimas, kiekvienas čia atranda kažką įdomaus – vienus sudomina labai spalvinga herojės biografija, kitiems įdomi jos taip tetaro kritikės veikla, tretiems – darbas Atviros Lietuvos fonde, kur profesorė nuveikė tikrai daug“, – sakė A. Švedas.

Jis užsiminė, kad moteriai tikrai buvo nelengva turėti tokį sudėtingą likimą, bet čia įsikišusi pati herojė pajaukavo, kad ji maniusi, jog yra kalbinama ne kaip moteris, o kaip žmogus. „Kai pirmą kartą atėjau pas profesorę, ji man pasakė: ‘tai dabar draugausime’. O aš pagalvojau, kad atėjau darbo dirbti, o ne draugauti. Bet, žinoma, tapome draugais. Kartais, kai autorius per daug susidraugauja su herojumi, nėra gerai, bet ši draugystė man davė labai daug“, – prisiminė knygos autorius.

Pasveikino ir kultūros ministras

Baltojoje Seinų sinagogoje „Paribio žmogaus“ vardo suteikimo I. Veisaitėi iškilnės prasidėjo K. Czyżewskio sveikinimo kalba, kuris prisiminė savo bendravimą su profesore nuo pat 1990 metų, kai ji pirmą kartą apsilankė Seinuose kaip Atviros Lietuvos fondo atstovė.

„Taip, galbūt svarbiausias dalykas, teikiant Irenai Veisaitėi ‘Paribio žmogaus’ titulą yra jos didis tarpžmogiško bendrabūvio pedagogikos darbas. Visiškai suvokdami tai, mes apdovanojame Mokytoją – gyvenimo, išminties, meno, laisvės ir empatijos. Įstabu, kad šūki ‘Daugiau niekad’ po karo ir Holokausto kataklizmų ji įgyvendina tarp žmonių, su kuriais išgyveno tas patirtis, kartu su jais, su kaimynais gimtojoje Lietuvoje, niekada neatgręžusi jiems nugaros, neapleidusi savo gyvenimo vietos, neatsidūrusi kurioje nors konflikto pusėje“, – teigė fondo vadovas.

Seinų sinagogą papuošė I. Veisaitės portretas

Atkelta iš 2 psl.

Laureatę sveikino ir Lietuvos kultūros ministras Mindaugas Kvietkauskas. Jis sakė, kad „Paribio žmogus“ visų pirma yra tarpininkas, mediumas, kuris geba atrasti kelią per labai pavojingas ribas ir vesti kitus paskui save į kitokią tikrovę.

„Irena Veisaitė sugebėjo su supratimu ir užuojauta kitam, sujungti pasaulį iki Holokausto ir po Holokausto, sujungti žydiškąją ir lietuviškąją tapatybę, sujungti tarpukario inteligentijos pasaulį ir šiuolaikinę tikrovę, ir atvesti tiek daug jaunų, šiuolaikinių žmonių į aukštąją kultūrą. Norisi išreikšti begalinę padėką ir tikėtis, kad Irena, kaip mediume, ir toliau vestų mus, kad pasaulis ir istorija nebebūtų baisus sapnas“, – kalbėjo ministras.

Profesore sveikino ir Lietuvos Respublikos ambasadorius Lenkijoje Eduardas Borisovas, Pelenkės vaivadijos seimelio pirmininkas Arturas Kosickis, Lietuvos Respublikos kultūros atašė Lenkijoje Rasa Rimickaitė, daug prisidėjusi, kad minėta knyga būtų laiku išleista lenkiškai. Savo įžvalgomis apie I. Veisaitę pasidalino profesorius Egidijus Aleksandravičius, visuomenės veikėja Skirma Kondratas, publicistas Donatas Puslys ir kiti.

Vadino save paribio žmogumi

Profesorė savo iš anksto paruoštą iškilmingą kalbą paprašė perskaityti savo bičiulį Marių Mikalajūną. Tekste buvo teigiama, kad ji yra be galo dėkinga „Paribių“ tautų, kultūrų ir menų fondui už man suteiktą garbingą Paribio žmogaus vardą, nors jos nuopelnų ne tiek jau ir daug.

Pasakysiu jums labai nekukliai ir, žinoma, juokaudama, kad tiesiog iš prigimties esu paribio žmogus. Paribio žmogaus titulas man galėjo būti suteiktas vos gimusiai prieš devyniasdešimt kelerius metus. Nuo pat atsiradimo šiame pasaulyje priklausiau dviem kultūroms, kalbėjau lietuviškai ir rusiškai, nuo penkerių metų – dar ir vokiškai. Iki šiol dainuoju dainas šiomis trimis kalbomis, o kai pradėjau lankyti mokyklą, išmokau jidiš kalbą. Jokio konflikto savyje dėl to nejutau. Atvirksčiai – tiesiog buvau turtingesnė už daugelį kitų bendraamžių.

Taigi labai dėkoju „Paribių“ fondui, kad mane pagaliau pripažino paribio žmogumi. O jeigu rimtai – tai neapsakomai esu dėkinga likimui, mane atvedusiam į Seinus, į „Paribių“ fondą, ir Krasnagrūdą, kuriuos vadinu utopijos salomis mūsų pasiklydusiame ir žiaurėjančiame pasaulyje. Čia jaučiama ir puoselėjama supratimo dvasia, pagarba kitokiam, o to dažnai trūksta daugeliui mūsų amžininkų“, – teigiama šioje kalboje.

Joje prof. I. Veisaitė taip pat prisipažino, kad jai, kaip Lietuvos pilietei, itin rūpi Lietuvos ir Lenkijos santykiai, šiųdvių šalių bendros praeities ir dabarties suvokimas. Profesorės žodžiais, ne paslaptis, kad šie santykiai buvo sudėtingi, ypač Seinuose. Per Pirmąjį pasaulinį karą Seinai vienuolika kartų ėjo iš rankų į rankas, lietuviai ir lenkai vieni nuo kitų patyrė daug nuoskaudų, kurias reikėjo apmąstyti, pasistengti atleisti ir gyventi toliau.

Turi daug garbingų apdovanojimų

I. Veisaitė džiaugėsi, kad prieš kelerius metus prie „Paribių“ fondo veiklos prisidėjo Krzysztofo ir Małgorzatos Czyżewskių įkurtas Tarptautinis dialogo centras, kur sukaupta daugybė knygų visomis paribio kalbomis, vyksta tarptautiniai susitikimai, diskusijos, plėtojama labai svarbi jaunimui skirta edukacinė veikla.

Tarp ryškiausių prof. I. Veisaitės apdovanojimų – Tolerancijos žmogaus titulas, Barbaros Radvilaitės medalis, Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino ordino Karininko kryžius, Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos garbės ženklas „Nešk savo šviesą ir tikėk“, Vokietijos Veimaro mieste įteiktas Goethe's instituto apdovanojimas – Goethe's medalis, ordino „Už nuopelnus Lietuvai“ Komandoro didysis kryžius.

„Paribio žmogaus“ apdovanojimą įsteigė Seinuose įsikūrus Tautų, kultūrų ir menų fondas „Paribiai“. Šį titulą yra pelnę lenkų poetas Jerzy Ficowski, lietuvių poetas, eseistas Tomas Venclova, kuris šįsyk atvyko į Seinus pasveikinti I. Veisaitės, taip pat garsus estų kompozitorius Arvo Pärtas, irgi dalyvavęs renginyje, ukrainiečių eseistas, istorikas ir publicistas Bohdanas Osadčukas ir italų rašytojas Claudio Magris. □

ANTANAS MIŠKINIS

Birželio 14-oji – Gedulo ir Vilties diena, skirta tautos kančioms tremtyje atminti

REGEJIMAS

Regiu – ant kryžiaus taip aukštai pakibęs
Tu, Išganytojas, kančioj tylus.
Atsižadu ir keršto, ir puikybės,
Atsižadu šėtono išmislų.

Mačiau, trėmimuos klykia kūdikėliai,
Tuo džiūgauja per prievartą minia...
Tai šito melo niekaip nepakėliu –
Kovon išstojau nuoga krūtine.

Aš mažas, menkas, smulkus kaip dulkelė,
Akis pakelt man į Tave drovu.
Bet išvedei mane ant didžio kelio
Ir parklupdei tarp įnirčio kovų.

Ir man derėtų kankinio vainikas,
Jei ant galvos uždėtum Tu Patsai.
Mane lyg nejučiom smakai apniko –
Staiga – nepasiruošusį visai...

Tačiau aš jau daugiau nepiktžodžiausiu...
Ir taip jau būčiau žuvęs, jei ne Tu.
Tu man paguoda ir viltis didžiausia
Šituo sunkiausių bandymų metu.

Parpuolu alpdamas po Tavo kojų,
Ir balsas mano girdimas dangaus.
Su džiaugsmo ašarom karštom dėkoju,
Kad ateini rūsį manęs paguost.

Tu ateini per storas mūro sienas,
Sargybas apginkluotas ir grotas.
Man atneši žvaigždėtą mėnesieną
Ir klausinėji – „Kurgi tu? Ar tas?“

Aš – tas. Tu – Išganytojas, Tave pažįstu –
Gyvenimas Tu, kelias ir tiesa,
Ir mano rūsį žvaigždėmis pražysta,
Ir liejasi ramybė ir šviesa.

Tu man barstai žodžius, gražius kaip žiedas:
„Ko tu bijai? Aš su tavim kartu“.
Ir pašnibždom kamputy psalmes giedu,
Ir klausosi kalėjimas kurtus...

VAKARĖ ŽVAIGŽDE

Žvaigždė vakarė danguje sustoję
Ir žydi žydi šaltu sidabru.
Po ja ir Tujen, Lietuva šventoji,
Glaustysies šią naktelę tarp audrų.

Tave dabar visi vėjužiai pučia,
Kaip niekad per gadyne kelias.
Ar yr dar kas šiandieną valgo Kūčias,
Dalią, laužo baltas plotkeles?

Tave dabar audri audružė krečia,
Toli nubloškia brolius, sesules.
Vaizduojamės Tave kančioj konkrečią, –
O mums varnai akis gal čia išles...

Mums Tu kaip sužadėtinė mieliausia,
Vienintelė tema mums intymi.
Tavęs lankyti lekiam iš toliausia –
Atrandam ilgesinga mintimi.

Ištroškom atsigerti Tavo vėjo,
Pušų ir eglėlių ūšesio smagaus.
Kur kryžius ir tėvų namai stovėjo,
Po gaisro – gelsvas gabalas dangaus.

Išalkom Tavo kasdieninės duonos,
Šilkinio žvilgsnio liūdinčių akių,
Tavęs, kuklios gražuolės ir madonos,
Po didelių klajojimų sunkių.

Tave dabar tenai nupustė pūgos,
Speigai nunuogė ant plikos kalvos.
Tačiau tvirta nenulenkei pabūgus
Sukruvintos, bet išdidžios galvos.

Paveikslas Tavo mums toli pašviečia,
Paniekinom net mirtį dėl Tavęs.
Surink mus, Dieve, iš visų pasviečių,
Gyvuosius likusius namo parvesk.

Mes apsakysim baisią Odiseją
Prie židinio susėdę šilimoj,
Kokius mes kruvinus kelius tęsėjom
Vorkutoj, Karagandoj, Kolymojoj,

Norilske, Uchtoj, Solikamske, Intoj,
Mordovijos miškuos ir t. t.
Pasaulį visa juk praeina, kinta;
Kančias užmiršta tautos pagaliau.

Neprigulminga Užupio Respublika ir aktyvusis jos ambasadorius Neboisia

Mariaus Abramavičiaus albumas „Užupis. Mitai ir realybė“

Astrida Petraitytė

Apie ypatingąjį Vilniaus rajoną Užupį, apie ten gyvenančių menininkų ir kitų entuziastų daugiau nei prieš du dešimtmečius įkurtą „Užupio Respubliką“ turbūt daugelis girdėję, gal ir lankęsi. Aš, jau dešimtmečiai kaip vilnietė, irgi tik iš nuogirdų žinau apie šį „oficialų statusą“ su visais jo atributais – Prezidentu (Romus Lileikis), Užsienio reikalų ministru (Tomas Čepaitis), ministrais, ambasadoriais... Net ir garbūs užsienio svečiai neretai apsilanko Užupyje su „oficialiais vizitais“ – štai Dalai Lama yra netgi tapęs Užupio Respublikos garbės piliečiu...

Pasitelkiu šiek tiek ir oficialios informacijos:

„Ant Paupio gatvės sienos yra išverstas į 26 kalbas pagrindinis Užupio Konstitucijos įstatymų rinkinys, įskaitant žemaičių, latvių, gruzinų, rumunų ir kitas. Vertimų daugėja. Tarp 41 punkto yra tezės: 'Žmogus turi teisę nieko nesuprasti', 'Žmogus turi teisę švęsti arba nešvęsti savo gimtadienio', 'Nenugalėk' ir t. t. Dešiniau Konstitucijos pavaizduota Užupio Respublikos vėliava – kiauras delnas. Delnas simbolizuoja atvirumą ir tolerantiškumą, kiaurymė – tai kad Užupyje galima gyventi, mylėti, dirbti, tačiau neįmanoma turėti.'“

Vienas iš UR ambasadorių (Persijai) – fotografas ir šiaip plataus profilio menininkas, aistringas keliautojas (išleidęs knygas apie Iraną, Gruziją) Marius Abramavičius-Neboisia. Norėtusi man jau ir išvengti to paugliško išsivardijimo (rusiškai „nieboisia“ – „nebijok“), bet ir į brandų amžių įkopus – akivaizdu, jaunatvišką dvasią išlaikęs – užupietis dar deklaruoja pats nebijąs ir kitus ragina nebijoti – pirmiausia savęs, savo vidinės realybės, savo intuícijos ir fantazijų.

Marius Abramavičius-Neboisia išleido ir Mažvydo bibliotekoje pristatė (06 03) knygą-albumą „Užupis: mitai ir

Marius Abramavičius pristato savo filmuką apie Užupį.

A. Petraitytės nuotr.

realybė“. Ji, galima sakyti, bibliofilinė retenybė – išleista tik 90 egzempliorių.

Nors ir ne itin gausiai susirinkus publikai (rengėjų lūkesčių būta kitokių, pasirinkta ne pati mažiausia – Konferencijų salė), susitikimas su Užupio Respublikos ambasadoriumi tarsi atvėrė dvejas dureles: vienos – į paties menininko kūrybinį pasaulį, antros – į Užupio fenomeną, to fenomeno kaitą laike...

Renginyje greta Abramavičiaus dalyvavo ir (bičiulis?) Bernardas Šatkovskis, bet „kalbintojo“ vaidmuo čia buvo formalus – manau, Neboisia nebūtų pabijojęs ir solo pasirodyti. Tuo labiau kad kūrybinę Abramavičiaus

prigimtį paliudijo ne tik pats albumas – o jame ir nespaltotos, galima sakyti, dokumentinės fotografijos, ir spalvotos foto-kompozicijos, kuriose į šį vilnietišką kampelį įsiterpia ir kalnai, ir jūra (fotojuostelėje, kaip paaiškino autorius, visi 36 kadrai išfotografuoti Užupyje, tada ta pati – nusibeldus į kitus kraštus; deja, taip klojant vaizdus vieną ant kito, „tinkamais“ pavyksta pripažinti 5-6, geriausiu atveju 10 kadru).

Abramavičius pademonstravo ir keletą savo filmukų. Tiesa, jie vos poros ar kelių minučių trukmės, bet įvairių žanrų – nuo „portretinio“ (UR užsienio reikalų ministras Tomas Čepaitis svarsto, kas yra laisvė – rezi-

Autoriaus portretas albume

muodamas, kad jam priimtinausias Chestertono apibrėžimas: laisvė – galimybė būti namuose) iki serialo „Meilės kančios“ (merginos mimika iliustruoja bėgantį tekstą apie meilės laukimą, euforišką jos išgyvenimą, nusivylimą...). Norintiems patirti Užupio fenomeną informatyviausias bus (kaip ir man buvo) filmukas „Užupis – mano siela“: ten regime ir šios „respublikos“ erdves (architektūrinės bei gamtinės), ir vyksmus – kasdieniškus (slampinėjančią katę) bei šventiškus (karnavalo eiseną) ir pan.

Taigi – Užupio Respublikos fenomenas. Abramavičius paliudijo, kad „pradžią pradžioj“ (matyt, tuoj po Lietuvos Nepriklausomybės paskelbimo) į šį nuošalų rajoną už Vilnelės buvę baugu ir koją įkelti – ne tiek dėl to, kad dauguma namų avarinės būklės, kiek dėl jų gyventojų, tai pradingstančių kalėjimuos, tai iš jų sugrįžtančių... Gal ir paradoksalu, kad ne tik menininkai pajuto šią paribio romantiką – be jų, Užupį „atrado“ verslininkai ir politikai. Vis dėlto pirmoji (apie 1995–1996 m.) ir didžioji „imigrantų“ banga, matyt, bus buvusi jei ne profesionalūs menininkai, tai bent meninės sielos žmonės. Negi verslininkų ar politikų galvose galėjo užgimti tokia *idee-fix* – burtis ir kurti savo Respubliką, surašyti jos Konstituciją, įsteigti muitinę ir išdavinėti atvykėliams vizas?... Dabar balandžio 1-ąją švenčiama „respublikos“ Neprigulmybės diena.

Apie Užupio Respubliką garsas ir pasaulyje pasklidęs. Ir patys vilniečiai ar atvykėliai iš kitų miestų neretai patraukia aplankyti šio kampelio kaip „egzotikos“ – štai ir Abramavičius prisipažino vedęs ekskursijas. Matyt, ir organizuotų, ir stichiškų pasiųskiojimų po šią „respubliką“ atskaitos taškas – Užupio Angelas; tai ant aukštos kolonos iškilusi angelo, pučiančio trimitą, skulptūra (ir aiškė dabar – Angelo); ji radosi vietos entuziastų iniciatyva, lėšas iš privačių aukotojų surinkus. Pasak Abramavičiaus: „pastatėme ir padovanojome miestui“ (kad bent priežiūros našta valdiškos institucijos prisiimtų). Ir daugiau įvairių skulptūrų Užupyje yra išdygę – kad ir Vilnelėje akmens luistus vieną ant kito sukrovus. Abramavičius nenuslėpė, kad jiems Užupyje leidžiama daugiau nei kur kitur – sumaną ir darą, nesiklausdami leidimų (tiesa, buvo liūdnese gaida pridurta, kad dabar atėjęs „projektų metas“). Šioje „respublikoje“ radosi ir įvairių kūrybinės veiklos institucijų (Užupio galerija, Užupio menų inkubatorius). Abramavičius aktyviai organizuoja, inicijuoja ir pačių užupiečių „edukaciją“. Štai jau bus įvykusios renginyje anonsuotos aitvarų dirbtuvės „Pagaukime vėją“. Jo žvilgsnis ir veikla tikrai neapsiriboja Užupiu – netrūkų turėtume sulaukti knygos apie Tibetą...

Abramavičius savo pasakojimą užbaigė beveik minorine gaida, kartu išsakydamas ir viltį. Pasak jo, Užupyje dabar „pabaigos pradžia“ – galėjome suprasti, kad meninė dvasia ima nurungti „buržuazinę“ (asmeninio komfortabilumo, gerovės ir pan.). Štai daugelis kiemų tapo uždari – surengta „Atvirų vartų diena“ (kartą metuose keli kiemai atsivėrė) tik paliustravo tą tendenciją. O naujosios statybos Užupio pakrašty šiam menininkui atrodo pasibaisėtinos. Vis dėlto reziumuojanti ištarmė – „Užupis – gyvas organizmas“ – perteikė ir filosofinį žvilgsnį ir pokyčius...

*<http://www.vilniusgo.lt/2017/10/03/uzupio-konstitucija/>

Daugpilio įdomybės

Latgalės regiono konkursinių darbų paroda „Ramybė ir įtampa“ Rothko galerijoje

Karo žirgas vaiduoklis – miesto simbolis.

Laimutė Vasiliauskaitė-Rožukienė

Miesto vardas kilęs nuo Daugavos upės pilies (o ne nuo daug pilių, kaip lietuviškai būtų paprasčiau išversti). Jis – antras pagal dydį Latvijos ir didžiausias Latgalės regiono miestas (per 93 tūkst. gyventojų). Kelių kryžkelėje – nuo Lietuvos – 25 km, Baltarusijos – 35 km, Rusijos – 120 km. Kiekvieną savaitgalį du kartus per dieną pirmyn-atgal jau kursuoja atnaujintas traukinys Vilnius-Daugpilis.

Supažindinsiu su unikaliais turistiniais objektais. Čia siūlomas visapusiškas poilsis turistui: kultūrinė, istorinė, dalykinė, sportinė, pramogų ir gastronomijos programa (dešimtyje restoranų – ypatingas Daugpilio paveldo meniu) ir per tūkstantį miegamųjų vietų (pvz., kai Zarasuose vyksta įvairūs dideli renginiai, daugelis važiuoja į Daugpilio viešbučius).

Daugpilio profesionalus teatras – seniausias (1865 m.) ir vienas geriausių Latvijoje, vienintelis, kuriame vienu metu dirba dvi (latvių ir rusų) aktorių trupės, jo repertuaras latvių, latgaliečių ir rusų kalbomis (bilietus labai greitai išperka ir svečiai iš Lietuvos).

Mieste gali pasivažinėti retro tramvajumi, paragauti šokoladinių kļouno Jurijaus Nikulino vardo saldinių *Riešutai šokolade*, išgirsti jų atsiradimo istoriją, apžiūrėti originalius visame pasaulyje garsaus menininko Marko Rothko milijonais įvertintus kūrinius jo vardo muziejuje.

Miesto simbolis – Daugpilio (Dinaburgo, Dvinsko) tvirtovė

Tai miestas mieste, mikrorajonas su 80 pastatų, skverais ir aikštėmis, 18 daugiabučių. Valstybinės reikšmės architektūros statybos paminklas (35 kultūros objektai). Vienintelis Rytų Europoje išlikęs XIX a. (per 150 ha) fortifikacinis statinys. Jis atstatomas pagal ES lėšas, jau investuota 32 mln. eurų (12 mln. – šiais metais). Tvirtovę lankyti galima 24 val. (išskyrus Rothko meno centrą), 7 val. vakaro uždaromi pagrindiniai vartai.

Tvirtovė pradėta statyti 1810 m., kad būtų su-

Baltojo žirgo galerijos eksponatai.

Laimutės Vasiliauskaitės- Rožukienės nuotr.

jungtas kelias į Peterburgą, kai Rusijos imperatorius Aleksandras I atsiuntė inžinierius pagal J. Hekelio projektą (antroji tokia tvirtovė stovi Babruiske, Baltarusijoje). Šioje vietoje anksčiau buvo Dinaburgas su 5 tūkst. gyventojų ir jėzuitų cerkve. Imperatorius sumokėjo vietiniams gyventojams ir perkėlė juos. Čia buvo tilto apgintis. Armija judėjo Vilkamūro (Ukmergės) kryptimi. 1812 m. tris dienas Napoleono armija negalėjo užimti Dinaburgo. Taigi Napoleonas buvo priverstas atitraukti.

Tvirtovė ėjo iš rankų į rankas. Tvirtovės ėgula dalyvavo malšinant lenkų sukilimus (1831 m. ir 1863 m.). Per Pirmąjį pasaulinį karą čia šeimininkavo Rusijos imperijos armijos štabas, 1918–1920 paeiliui – bolševikai, vokiečių ir lenkų kariuomenės, 1920–1940 m. – trys Latvijos armijos 4-osios Žiemgalos

divizijos pėstininkų ir artilerijos pulkai, 1941–1944 m. buvo įkurtas žydų getas ir lageris; o 1948–1993 m. – karo aviacijos inžinierių mokykla (joje mokėsi vaikų ir iš Zarasų). Nuo 2011 m. – kultūros ir informacijos centras. Tolumoje, anoj pusėj Dauguvos patatytas pats didžiausias pasaulyje tiltas, matyti ilgiausias visoje Latvijoje (500 m) kalėjimas. Ši kar-domojo (ne griežtojo) kalinimo įstaiga Baltoji gulbė buvo pastatyta pagal Vitebsko generalgubernatoriaus įsakymą. Jos architektas, ne visai mokėdamas rusų kalbą, ją pastatęs, taip parašė generalgubernatoriui: „Kalėjimas jūsų kilnybei jau parengtas“. Ir už tą frazę buvo įkalintas pirmasis.

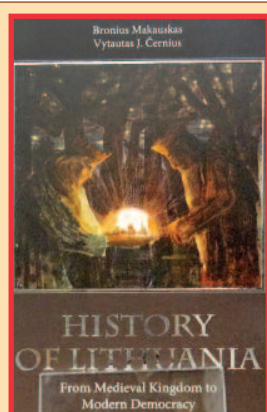
Šalia, tvirtovės teritorijoje, duris praveria istorinių rūbų ekspozicija „Atsiminimų skrynja“ – XIX–XX a. kostiumų ir aksesuarų paroda. Jo gidė – Irena Vojtane, lietuvių šaulio Jono Voitonio giminitė.

Iš išorės tvirtovė panaši į raudonų plytų cerkvę. Jos 200 metų senumo išlikę medinės Nikolajaus neogotikos stiliaus vartų durys, restauruoti 2012–2014 m. Abejose pusėse jie turi šonines patalpas (buvusias apsauginių ir areštantų kambarius; ten labai gera akustika (nususukęs ir į vienos sienos langelį pašnibžęjęs, gali tarsi telefonu susikalbėti su priešais esančios sienos klausytoju).

Nukelta į 8 psl.

Muziejaus gidas Peteris šalia Rothko paveikslo „Dievų ir paukščių pra-našingas ženklas“

BALZEKO LIETUVIŲ KULTŪROS MUZIEJUS

DOVANŲ PARDUOTUVĖLĖJE GALITE ĮSIGYTI:

Nauja prekė – **marškinėliai su Vyčiu.**

Išreiškite savo patriotizmą, įsigydami ir vilkėdami šiuos marškinėlius.

Broniaus Makausko ir Vytauto J. Černiaus knyga

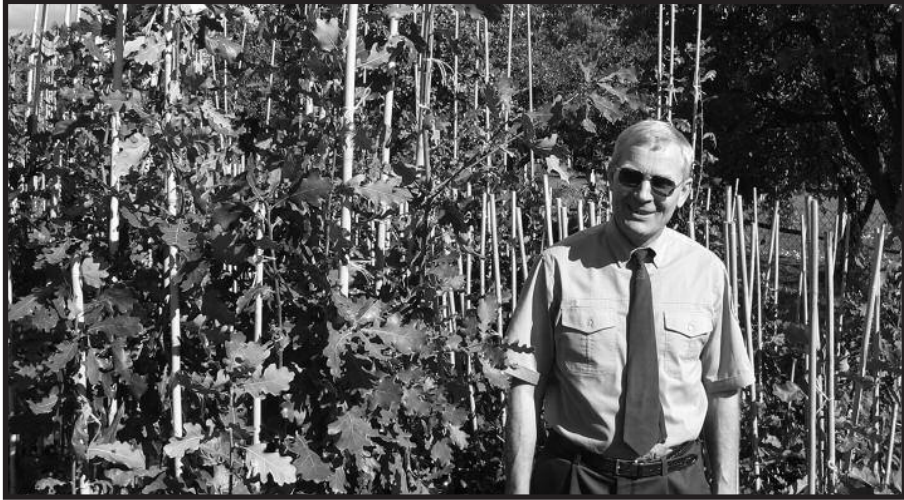
„History of Lithuania. From Medieval Kingdom to Modern Democracy“.

Leidiny yra skirtas tiems, kurie gimė ir gyvena toli nuo Lietuvos, galbūt jau nebekalba lietuviškai, tačiau vertina savo lietuviškas šaknis ir nori daugiau žinoti apie senelių ar tėvų gimtinę Lietuvą ir jos istoriją.

6500 S. Pulaski Rd., Chicago, IL 60629 • tel. 773-582-6500 • www.balzekasmuseum.org

VASARA SU AŽUOLAIS

Klonuotų ažuolų sodmenų apsuptyje.

Nuotr. iš Juozo Girino asmeninio archyvo

Perpetua Dumšienė

Gražiausia vasara mums dar prieš akis. Nuvarginti politinių mūšių ir pastangų pagerinti ekonomiką, imsimes gydytis gamtos grožiu, šviesia jos energetika. Teko skaityti, kad švedų gydytojai jau rašo oficialius receptus ir skiria gamtos terapiją su nuorodomis, kur geriau pacientui vykti – į mišką, kalnus ar prie jūros. O mes pabandysime Ažuolų terapiją. Rasime vedlį į Lietuvos ažuolijos valdas ir lankysime ažuolus galiūnus.

Seni ažuolai galiūnai ir lietuviai, ir vokiečiai, angliai, belgiai ar danai kelia pasigėrėjimą ir pagarbą ne tik dėl išorinio išpūdžio ar jaučiamos energetikos – mes turbūt paveldėjome ir genuose išlaikėme ypatingą jausmą šiam medžiui iš gamtmeldžių protėvių. Jis mums – gyvai juntamas ryšys su gimtąja žeme, joje gyvenusiais ir ją gynusiais jau seniai išmirusiais mūsų kraujo žmonėmis.

Ažuolininkas Juozas Girinas – kelionės vadovas

Pasakojimą apie garsaus žymiųjų Lietuvos ažuolų klonuotojo Juozo Girino atliktus darbus, sukauptas žinias ir išmintį noriu pradėti vienu, vos ne stebukliniu pasakojimu apie Alekno ažuolą.

Istorija buvo tokia. Juozas Girinas tuo metu dirbo Kėdainių miškų urėdijos miškų urėdu, kai Europos sąjungos remiami buvo kuriami Lietuvos ažuolynų atkūrimo programos metmenys. Kėdainių miškų urėdijai toje programoje – bene svarbiausias dėmesys. Kūrybiškas ažuolų selekcininkas tuo metu jau darbavosi kurdamas senųjų Lietuvos ažuolų klonus. Ir nuvyko jis ieškoti Lietuvos gamtos paminklu paskelbto Alekno ažuolo. Šis 2 metrų skersmens ir 28 metrų aukščio galiūnas augo Raseinių rajone. Nuvyksta pagaliau į vietą ir mato – ieškomas ažuolas guli nupjautas! Buvo vėjo išverstas. Bet tarsi kokia šventraščių ar legendų jėga apėmė ažuolininką – jis ėmėsi ieškoti kirtavietėje nors ir pačių mažųjų gyvų šakelių, susirinko jas, ir iškiepiai prigijo! Ažuolas prikeltas iš mirusių naujam gyvenimui. Yra ir nuotrauka, kurioje J. Girinas įamžino nupjautą Alekno ažuolą.

Bet laikas pradėti vardinti darbus, kuriuos jau galima parodyti visuomenei, ne vien miškininkams profesionalams. J. Girinas yra prikėlęs

Ažuoliukų sodinimas Vatikano sode

naujam gyvenimui daugelį Lietuvos istorinių ažuolų, nes surinko jų šakeles ir iškiepėjo, sukūrė tų ažuolų klonus. Girino mintis buvo surinkti į vieną vietą senųjų ažuolų genofondą: ilgaamžiškumo, atsparumo genai skiepytuose ažuoliukuose išlieka. Klonai jau surinkti iš daugiau kaip pusšimčio Lietuvos senųjų ažuolų. Vidutinis jų amžius 400–500 metų, kamieno skersmuo apie 2 ir daugiau metrų.

Šiame straipsnyje pateiksime tų ažuolų sąrašą su nuorodomis, kur juos galima rasti. Lietuvoje yra pasodintos tų senųjų ažuolų klonų rinkinių girtės, jas lankyti irgi įdomus užsiėmimas. Galima pasiūlyti pasižvalgyti ir toliau – J. Girino išaugintų trijų žymiausių Lietuvos ažuolų palikuonys pasodinti Vatikano soduose.

Bet aptarkime viską iš eilės.

Be abejo, tokių profesinės veiklos viršūnių nebuvo galima pasiekti be daugybės metų atkaklaus darbo. Paskirkime nors šiek tiek laiko profesinės veiklos istorijai.

Šiuo metu, 2019 metais, J. Girinas dirba Kauno Vytauto Didžiojo universiteto Žemės ūkio akademijos, Miškų

ir ekologijos fakulteto arboretumo vedėju. Arboretumas (lot. *arbor* – medis, *arboretum* – medžių sodiniai) yra mokslo ir studijų padalinys, kaupiantis vietinius savaiminius ir svetimžemius introdukuotus sumedėjusius augalus – medžius, krūmus, krūmokšnius, lianas ir jų bendrijas moksliniams tyrimams, studijų programų vykdymui, eksponavimui, visuomenės švietimui, architektūriniam dekoratyviniam puošimui ir pažintinei rekreacijai.

Iki to laiko šaunusis kupiškėnas, baigęs aukštuosius žemės ūkio mokslus, darbavosi įvairiose miškininkystės žinių reikalaujančiose pareigose. Daug įgūdžių įgijo dirbdamas Miškų institute ir Kėdainių rajono žemės ūkio valdyboje vyriausiuoju miškininku. Miškų institute kuravo sėklinių plantacijų sritį. Darbas Žemės ūkio valdyboje skatino įgyti labai universalių miškininkystės žinių, domėtis gyvenviečių apželdinimu, išmokė bendrauti su žmonėmis. Daugiau kaip septyniolika metų dirbo Kėdainių miškų urėdijos urėdu. Su ažuolais J. Girino gyvenimas buvo susietas ir todėl, kad Kėdainiai yra Lietuvos ažuolų sostinė, turtingiausia ažuolynų Lietuvos miškų urėdija. Kasmet urėdijoje pasodinama apie 100 hektarų želdinių su ažuolais. Kėdainių miškų urėdijoje ažuolynų yra per dešimt procentų.

Ažuolynai Lietuvoje buvo pradėti atkurti nuo 1995 metų. Darbas su ažuolais reikalavo daug vargo ir kantybės, nes šiandien ažuolynai neturi jokių galimybių atsikurti savaime, kaip būdavo senovėje. Giles sušlamščia šernai, o sudygę medeliai, jais tinkamai nesirūpinant, brandos nesulaukia dėl kanopinių žvėrių. Ažuolus būtina globoti ganėtinai ilgai – net iki 40–50 metų amžiaus, kol kamienų žievė tampa stora, stirnoms ir briedžiams nebeskani. Siekdami išsaugoti ažuolynus, miškininkai naudoja repelentus, tveria tvorą. Be to, ažuoliukai genimi, ugdomi sudarant sąlygas, kad jiems augti saulės būtų nei per daug, nei per mažai. Pabrėžia, kad miškininkų principas yra ne tik atso-dinti nukirstą plotą, bet ir pasodinti dar daugiau. Pavyzdžiui, vienas nukirstas ažuolas pakeičiamas 60-čia jaunų ažuoliukų.

Dar dirbdamas Kėdainių miškų

urėdu, J. Girinas pirmasis Lietuvoje pradėjo klonuoti senolius ažuolus – ir ne tik juos. Jo rūpestis – išsaugoti medžių genofondą ateities kartoms. J. Girinas teigia: „Jeigu ilgaamžių ir tvirtų medžių neskiepijame, neklonuojame, tie medžiai iškeliauja į nebūtį, į amžinybę, užuot mums palikę tvirtų palikuonių su stipriais genais“. Pomėgis skiepyti ir fotografuoti lydi visą gyvenimą.

J. Girinas pasakoja, kaip jam kilo sumanymas klonuoti ažuoliukus. Pradėjo nuo Šaravų ažuolo. Kėdainių miškų urėdija dar 1998 metais buvo sumaniusi kasmet prie šio ažuolo rengti šv. Mišias. Gaila, bet šis ažuolas 2010 metais nudžiūvo. Tačiau J. Girinas dar 2005 metais buvo iškiepęs šio ažuolo šakeles. J. Girinas nutarė eksperimentuoti ir patikrinti teiginį, kad senų ažuolų skiepai neprigyja ar labai sunkiai prigryja. Kai Šaravų ažuolo klonai prigijo, ėmė rinkti kitų senų ažuolų šakeles ir skiepyti.

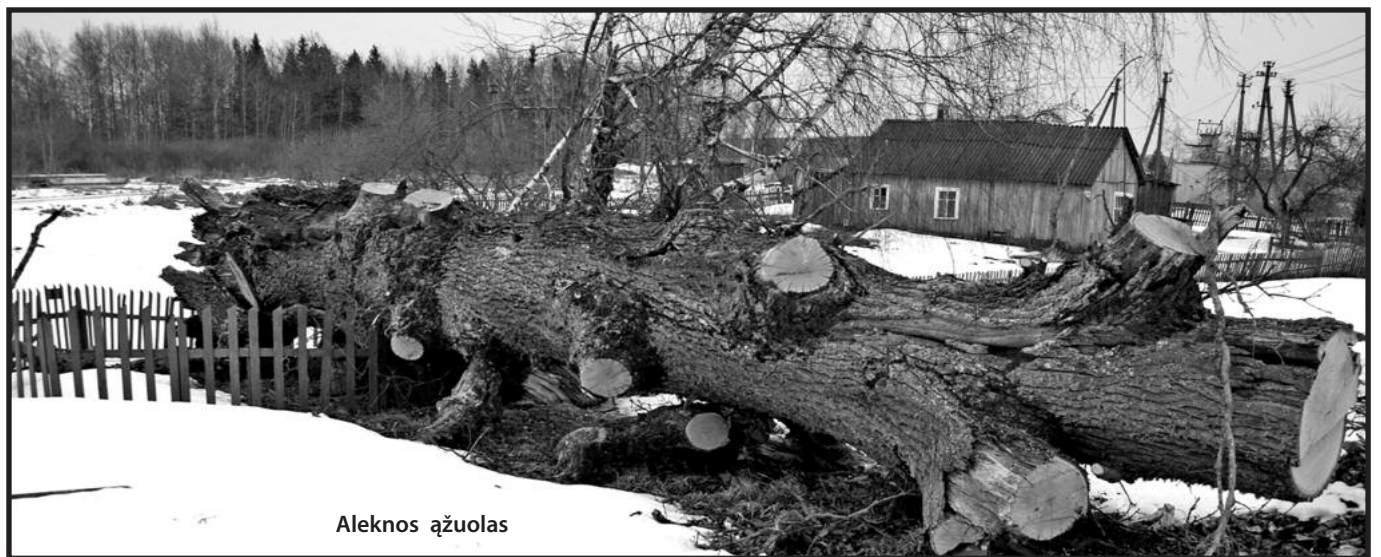
Ažuolų skiepijimas genofondo kūrime yra labai svarbus – ažuolų skiepijant klonui persiduoda žymiosios mamos genetinės savybės, o tuo tarpu imant vien giles, galima tikėtis tik pusės genetinės medžiagos, nes nežinoma, kas yra žiedadulkes dovanojės tė-

Perkūno ažuolas

vas. Skiepijimo procesas – su nemažais nuostoliais, skiepyti ažuolus daug sunkiau negu vaismedžius. Apie 30 procentų skiepijamų klonų prigryja labai gerai, apie 30 procentų vidutiniškai. O su kitais – daug problemų, nes kai skiepiji į bet kokį klonui negiminingą poskiepį, tai paprastai po keleto metų ir atkrenta. Čia toks pats genetinis nesutapimas, kaip kad žmogaus kraujo grupės – nesutampa, ir atmėta organizmas.

Tęsinys kitame numeryje

Alekno ažuolas

Aldona ir Bernardas Brazdžioniai 1934 m. sausio 10 d. Kaune

Bernardas Brazdžionis Laikinojoje sostinėje Kaune (2)

Jūratė Ivanauskienė

Tęsinys. Pradžia 2019 m. birželio 8 d. „Kultūroje“

1936 m. išleista K. Binkio sudaryta lietuvių poezijos antologija „Antrieji vainikai“, kurioje, šalia poezijos kūrinių, publikuojama ir trisdešimties metų neturinčio, gana jauno poeto Bern. Brazdžionio autobiografija: „Gimstu per kiekvieną naują lyrišką pasakymą, mirštu po kiekvieno naujo eilėraščio, kai siela esti lyg pro atvirą langą išlėkusi paukštė, kuri gal suglaus sparnus kažkur tuščiam, beprasmiam pasauly daugiau niekadės nebegiedodama.“

Toji niekadės vėl, kaip vėjo nešama klevo sėkla, grįžta pakeitusi pavidalą, ir kitanakt ima kristi kitos, pribrendusios, kaip žemės nuodėmė arba nunokusios kaip jos laimė, žvaigždės. Jų sidabriniam rašte tu gali išskaityti, kaip neišpasakytai mėgstu vienatvę ir tyloj tylančius tolimus atgarsius ir nekenčiu žmonių maskarado su oficialiomis, pagal viešas manieras, veidmainingai šypsančiomis kaukėmis.

Gyvenimo bonvivanų minioj esu be galo mažas, menkas ir negudriai ieškantis paunksmės, kur paslėpt savo nuogą ir nelaimingą veidą.

Gyvenu – ir nežinau kodėl – kvailą tragediją: niekam nesu savas, kadangi kalbu nečystų sąžinių išmetinėjimais ir prisipažinimais, neelgetauju vien savo intymias širdies žaizdas rodydamas ir nekasau padų galingiesiems, meiliai balsą laviruodamas ant mados ir laiko kanklių pirštus uždėjęs.

Savo biografiją rašau antrą kartą. Ir vis nemoju jos taip parašyt, kad nepasirodyčiau nenuoširdus, keistas ir nesuprantamas.

Gal šitai mano pažįstamiems ir nepažįstamiems knygos skaitytojams bus neįdomu ir atrodo nereikalinga. Bet ar daug įdomiau būtų, jei kalbėčiau apie tai, pavyzdžiui, kad gimiau 1907 m., kad priėčiau, jog tat įvyko šaltaj, snigancio į Grabnyčių dienos, penktadienio, pavakarėj. Priedui eitu vieno Aukštaitijos kaimelio vardas etc. Tarp kito ko, esu bežemių ir beraščių tėvų sūnus ir tik dėl to, kad gailingai jie mylėjo derlių nešančią dirvą ir dievino nepasiekiamą mokslą, išėjau pradžios mokyklą, baigiau gimnaziją, lankiau universitetą.

Už jokus nuopelnus nei tėvynei, nei bažnyčiai nesu apdovanotas nei ordiniais, nei medaliais, kurių autentiškus atvaizdus galėčiau čia viešai išstatyti.

Baigiu trečiąją dešimtį, bet širdy vis džiaugsmingai jaučiu dvidešimties metų jaunystę ir, rodos, nė vienas ruduo dar jos žiedų išraškyt nežadėjo.

Jais vainikuotas einu kurdamas visą žmogų ir ieškodamas gyvojo Kristaus.

Kai kada pavydžiu padoriam piliečiui, kuris nei karjeros nedaro, nei kasos nepaglemžia, nei eilių nerašo, o gyvena sotas ir gražiai apsirengęs. O kai kada

taip nežmoniškai gera, kad galiu daryt atgailą už kiekvieną žmogaus nuodėmę ir nusidėt dėl jo džiaugsmo ir laimės, kvepenant mažą čiobrelį žiedą arba žiūrint į šviesią išganymo saulę.”

Suklestėjus literatūrai, tarpukaryje Lietuvoje pradėtos teikti literatūrinės premijos. Valstybinė literatūros premija (5 tūkst. litų) įsteigta 1935 m. Pirmąją 1936 metų Valstybine literatūros premija apdovanota rašytoja Ieva Simonaitytė už romaną „Aukštųjų Šimonių likimas“. 1937 m. – J. Aistis už eilėraščių rinkinį „Užgesę chimeros akys“, 1938 m. – svarbiausia literatūrine premija įvertinta S. Nėries lyrika „Diemedžiu žydėsiu“, 1939 m. – Bern. Brazdžionio eilėraščių rinkinys „Kunigaikščių miestas“. Išskirtiniame knygos egzemplioriuje įklijuotas apdovanojimo raštas su komisijos narių parašais: „Komisija 1939 metų lietuvių literatūrai premijuoti, peržiūrėjusi ir apsvarsčiusi tais metais išleistus grožinės lietuvių literatūros veikalus, paskutiniame savo posėdyje 1940 m. vasario 3 d. konstatavo, kad Bernardo Brazdžionio poezijos knyga „Kunigaikščių miestas“ nauja ir sugestyvia forma nuoširdžiai išreikšdama mistinius žmogaus dvasios troškimus ir didžiuosius visos tautos patriotinius pergyvenimus, geriausiai atitinka Vyriausybės įsteigtai literatūros premijai skirti taisyklių 2 ir 3 paragrafus, ir nutarė pateikti ją lietuvių literatūros 1939 metų premijai“. Pasirašė Švietimo ministerijos atstovas Kazimieras Masiliūnas (Švietimo viceministras), VDU atstovai V. Mykolaitis-Putinas, M. Biržiška, J. Ambrasevičius ir Lietuvos rašytojų draugijos atstovas K. Korsakas.

Premijos įteikimo šventė įvyko Vilniaus universiteto didžiojoje salėje 1940 metų kovo 4-ąją, Šv. Kazimiero dieną. Lietuvos valstybinės operos solistė Alodija Dičiūtė-Trečiokienė dainavo Konrado Kavecko dainą „Per pasaulį keliauja žmogus“ ir „Jei gyvenimas sapnas“. Iškilnėse Bern. Brazdžionis pasakė: „Sunkesnėse valandose, rodos, nė vienas veikalas nėra gimęs. Bet, broliai rašytojai, – istorijos knyga atversta ir balta kaip sniegas... Mes žinome, kokiose sąlygose gyveno ir kūrė Strazdelis, Kudirka, Maironis; mes patys pergyvenom Didžiojo karo ir Nepriklausomybės kovų dienas, tautos sąžinė mums liepė nepadėt plunksnos iš rankų ir šiandien. Žodis prikėlė Lietuvą. Kūrybos žodis ją turi įprasmint ir puošt, einančią amžinuoju laisvės keliu“.

Literatūrinės premijas buvo įsteigusios leidyklos „Sakalas“ (1936), „Spaudos fondas“, spaustuvė „Spindulys“ (1937), visuomeninė organizacija Katalikų veikimo centras (1938). 1936 m. solidžia 1000 litų „Sakalo“ leidyklos premija už eilėraščių rinkinį „Ženkla ir stebuklai“ įvertinamas Bern. Brazdžionis, o už apysaką vaikams „Aukštinis batelis“ – rašytoja Bronė Buivydaite.

1938 m. už poemų rinkinį „Keturi miestai“ „Spindulio“ premija paskirta Antanui Miškiniui.

Kuriantis Lietuvos valstybei, labai trūko knygų vaikams. Rašytojams skatinti pirmąją vaikų lite-

ratūros premiją nepriklausomoje Lietuvoje 1933 m. įsteigė Lietuvos Raudonasis Kryžius. Jaunimo literatūros premija buvo teikiama tik už išspausdintas knygas. Šią premiją 1933 m. gavo Petras Babickas už apysaką „Murziukas“, 1934 m. – Stepas Zbarskas už apsakymų rinkinį „Ganyklų vaikai“, 1935 m. – Vytautas Tamulaitis už apysaką „Skrudėlytės Greitutės nuotyčiai“. 1936 m. 1000 litų premija įvertinta Vytės Nemunėlio eilėraščių knyga „Kiškio kopūstai“, kuri buvo apskritai pirmoji premijuota vaikų poezijos knyga lietuvių literatūros istorijoje. Premija įteikta Valstybės teatre 1937 metų vasario 17 d.

Lietuvos Raudonasis Kryžius šių apdovanojimų nenutraukė iki pat Lietuvos okupacijos: 1937 m. premijuota Kazio Binkio poemėlė „Kiškių sukilimas“, 1938 m. – P. Mašioti atsiminimai „Ir aš mažas buvau“ ir 1939 m. – S. Zbarsko apsakymų knyga „Pabėgėlis“.

Nors tarpukaris buvo kupinas sunkumų, kai kurie menininkai troško atsipalaiduoti, dažna jų susitikimo vieta buvo Konrado kavinė. O kai kuriuose klubuose per naktis puotaudavo pasipuošę ponai, liedavosi šampanas, plevėno cigarečių dūmai. Menininkai, literatai taip pat šventė premijų įteikimus, jubiliejus, kėlė vestuves. Bern. Brazdžionis tokių vakarėlių nemėgo, nedalyvavo ir Konrado kavinėje rengiamuose literatų susibūrimuose.

1934 m. sausio 10 d. be vestuvių pokylio, Kaune, Šv. Antano bažnyčioje (tuomet koplyčioje, nes bažnyčia dar nebuvo pastatyta), Bernardas Brazdžionis vedė savo išrinktąją Aldoną Ireną Stanionytę. 1992 metais Bern. Brazdžionis pasakė: „Gyvenime nebuvau punktualus <...>. Nepavėlavau tik vienoj vietoj. Būtent su vedybom. Abudu neturėjom iš ko iškelti vestuvinę puotą. Jose nedalyvavo nei artimiausi draugai, nei tėvai, nei giminės. Rankas surišo kolega literatas kunigas Stasius Būdas. <...> Ir taip surišti nuėjom per gyvenimą ir per pasaulį.“

Susituokę Brazdžioniai kurį laiką nuomojosi butą Aluntos gatvėje. 1936 m. įsigijo savo namus J. Gvardijos gatvėje (šiuo metu – Taikos pr. 21). Tuo metu jau augo sūnus Algis, išikūrus naujuose namuose, gimė sūnus Dalius, o vėliau – dukra Saulė. Muziejuje saugomas vertingas eksponatas – balto kaulinio porceliano kavos servizas, kurį Brazdžioniams vedybų proga padovanojo Leonildos ir Antano Kučų šeima. Brazdžionių šeimai pasitraukus į Vakarų, Kučai šį servizą saugojo savo namuose.

P. Palionis knygoje „Tautos šauklio aidai“ publikuoja Leonildos Kučienės, A. Brazdžionienės pusseserės, karo metų prisiminimus: „Brazdžionienė man pasakojo, kai pas juos darė krata, Bernardas visą laiką tylėjo. <...> Juos būtų išvežę, pradėjo slapstytis, nebemiegoti namie... Jeigu pirmą naktį neišvežė, galėjai išsislapstyti. <...>“

Bėgdami iš Kauno, Brazdžioniai garlaiviu atplaukė į Kulautuvą. Mes besitraukiančius palydėjom – „Tik jūs toli nevažiuokit... Po metų grįšit...“ Taip visi buvom įsitikinę, kad viskas greitai baigsis... Namelis liko bobulytei Karolinai Baltaragienei. Senai, kokių 80 metų. Ji buvo pas mus apsištojus. Kai tik praėjo frontas, bobutei namelis labai parūpo. Išvyko į Kauną. Ir ką gi... Bulvės nukastos, malkos sukūrentos, viskas, net sofa išnešta.“

Brazdžioniams grįžus į Lietuvą ir atsiėmus namelį Taikos pr. 21, Kaune, 1992 metais servizas grąžintas tikriesiems šeiminiškams. Iš dailių mažų puodelių vėl buvo geriama kava.

Bern. Brazdžionis nemažai dėmesio skyrė ir kūrybai vaikams. Vytės Nemunėlio slapyvardžiu

1934 m. išleido eilėraščių knygą vaikams „Drugeliai“, 1938 m. – „Laiško kelionė Argentinon“, „Vyrai ir pipirai“, „Algirdukas Pupuliukas ir Kazytė jo sesytė“, 1939 – „Purienos“, „Meškiukas Rudnosiuukas“, 1941 m. – „Dėdė rudenėlis“, 1943 m. – „Gintaro kregždutė“ ir Bern. Brazdžionio iš vokiečių kalbos išversta A. Holsto knyga vaikams „Mokykla miške“.

Turėdamas šeimą ir finansinių išpareigojimų, Bern. Brazdžionis dirbo neskaičiuodamas laiko ir jėgų: 1937–1939 m. dirbo „Sakalo“ leidykloje literatūros redaktoriumi, 1938–1939 m. redagavo literatūros, meno ir kultūros žurnalą „Dienovidis“, 1941 m. suredagavo almanachą „Literatūros metraštis su kalendorium 1942 metams“. 1940–1944 m. vadovavo Maironio muziejui, tuo pačiu metu dirbdamas ir Valstybinės leidyklos grožinės literatūros redaktoriumi.

Nukelta į 8 psl.

Bernardas Brazdžionis

Atkelta iš 7 psl.

Žurnalistas Leonas Stepanauskas, daug metų gyvenęs Berlyne, 1980 m. gruodžio 25 d. laiške Bern. Brazdžioniui prisimena jų susitikimus Kaune: „Man akyse vis iš naujo stovi mūsų paskutinis pasimatymas, kuris aišku Jums negalėjo taip ryškiai pasilikti atmintyje. Aš į Maironio muziejų atsinešiau Jums kaip „globėjui“ <...> peržiūrėti mano jau sustatytą „jaunujų“ almanachą. Ir Jūs sėdėjote kažkokioje supamoje kėdėje... Bet prieš tai dar buvo ir pirmas kartas... Kai aš kaip „redaktorius“ turėjau Jums pristatyti... Jūsų namuose, kažkur ažuolyne (?), ar kur... Ir teatmenu Jus stovintį prie sienos su daug daug knygų... Bene stovėdamas viską išklauset, ir aš galvojau: koks jautrus poetas, ir koks... šaltas žmogus. Bet paskui (po Maironio) jau taip negalvojau. O dar anksčiau: buvau toj masėj jaunų bendradarbių „At.S-lių...“ [„Ateities spindulių“ – J. I.] Daug mano raštelių perėjo per Jūsų rankas į žurnalo puslapius. Tame tarpe novelė iš Vilniaus atgavimo numerio. Juk Jūs buvot faktinis redaktorius, ar ne?“

1940 metais birželio 15 d. į Lietuvos teritoriją įžengė Raudonoji armija, prasidėjo ilgas dešimtmečius trukusi Lietuvos okupacija. 1940 m. birželio 28 d. Lietuvos rašytojų draugijos veikla okupacinės valdžios buvo nutraukta. Po metų, Lietuvą okupavus vokiečiams, LRD veikla vėl atkurta, 1941–1942 m. Draugijai vadovavo Bern. Brazdžionis. 1941–1944 m. Vokietijos okupacijos sąlygomis draugija veikė pogrindyje.

Bern. Brazdžionis prisimena: „Pirmojo, po išsivadavimo iš komunistų, raš. valdyboje be manęs dar buvo Stp. Zobarskas, J. Grušas, J. Žlabys, ir, berods, P. Rimkūnas. Žlabys įtrauktas kaip nacionalistas, nes atrodė, kad jis gali palaiky-

ti geriausiai kontaktą su vokiečių atstovais. Jis palaikė ryšį su visokia to meto valdžia ir jam valdyba buvo pavedusi rūpintis įkalintu V. Montvila. Aš komendantūroje buvau klausinėjamas apie Kruminą, Churginą ir Dovydeną. Dėl pastarojo daug vargti nereikėjo, nes jį išvadavo kažkoks karininkas, kuriam D. [Dovydenas – J.I.] rusų ok. laikais buvo gera padaręs; Kruminą gyniau kiek galėdamas, aiškiai pabrėždamas, kad jis jokiū būdu ne komunistas. I. Simonaitytės padedami lankėmės pas kažkokių ten vokiškų fetfebelius išgauti visą seną L.R.D-jos butą ir turtą bei archyvus. Vieni leido ten įeiti. Kiti netrukus užėmė Raš. (Vai-lokaičio) namus ir viską išvertė šiukšlynan. Vėliau Raš. draugijos centras persikėlė į Maironio muziejų, kurį pavyko išgelbėti, nors ir ten vieną dieną radau kai kurias archyvo spintas benešamas lauk. Susigražinom. Čia turėjom ir atkuriamąjį susirinkimą, kuriame nuo pirmininkystės išsivadavau, išrinkus pirmininku F. Kiršą. Jis buvo Valst. Bibliotekos tarnautojas, tat jo patalpose darydavom ir posėdžius. Pirmoji valdyba sudarė likusių rašytojų sąrašą, kuris turėjo būti paduotas kažkuriai ten (nebeatmenu) įstai-gai (kurioje dirbo Senkus) patikrinti. Jie braukė kiekvieną, kuris tik reiškesi komunistinėje spaudoje. Iš karto turėjom paklusti, kol manėm, kad jie dideli ponai. Bet vėliau, kai ir jie iš ten išvirto, susidarėm sąrašą, koks mums patiko; draugija buvo perpus nelegali, nes į tokius reikalus, kaip žinai, vokiečiai nesikišo.

Pačioje pradžioje, kol dar buvo J. Brazaičio valdžia, draugijos reikalais buvau nuvykęs į Vilnių. Ten radau irgi įsisteigusią draugiją, kuri nė nenorėjo mūsų klausyti. Pagal juos turėjom pasivadinti Kauno Rašytojų draugija; o Lietuvos Rašytojų draugija jie norėjo vadintis. Taip nieko nesutarė ir išsiskyrėm. Laikas abejus sulygino <...>”

Kultūros kronika

Liudo Mockūno, Arno Mikalkėno ir Hakono Berre trio gegužės 23 d. koncertavo festivalio „Kijevo pavasaris“ klausytojams. Tradiciškai gegužės pabaigoje Ukrainos nacionalinėje filharmonijoje vykstančio festivalio programos pagrindas – simfoninė muzika, kurią atlieka pagrindiniai Ukrainos orkestrai, nacionaliniai ir kvietiniai dirigentai bei solistai. Tačiau dalį jos sudaro ir kitokio žanro muzika, kasmet parenkama skirtinga. Šiais metais į programą įtrauktas džiazos muzikos koncertas. Festivalio organizatoriai naujai kryptį pristatyti pasirinko Liudą Mockūną, Arną Mikalkėną ir Hakoną Berre. Šio Lietuvos ir Norvegijos trio muzikantai kartu koncertuoja nuo 2013 m. Jų repertuare – šiuolaikinės akademinės muzikos įkvėptas kamerinis džiazas ir avangardinis džiazas.

Daugpilio įdomybės

Atkelta iš 5 psl.

Be Nikolajaus vartų, Dinaburgo tvirtovėje yra dar treji – Michailo, Aleksandro ir Konstantino. Kasmet liepos mėnesį tvirtovės teritorijoje vyksta tarptautinis Daugpilio rekonstrukcijos klubų festivalis „Dinaburg 1812“ – improvizuoti mūšiai, kaip Dinaburgo igula atremia Napoleono armiją 2018 m. Daugpilio tvirtovė nugalėjo tarptautiniame tvirtovių landšafto konkurse (aplenkė net graikus).

Daugpilio tvirtovės sargas, Karo žirgo vaiduoklis – miesto simbolis. Jis stovi priešais buvusias kareivines, šalia Baltojo žirgo galerijos (ten gali išsigyti vietinių menininkų kūrinių ir antikvarinių eksponatų). Žirgas naktį šviečia, ant jo gali paįsyti žibintuvėliu; netoliese – prie senųjų Nikolajevų vartų – šikšnosparnių kolonijos žiemojimo buveinė, kuri atveriamą lankytojams vėlai vakare (galima „pasimatuoti jų ausis“).

Marko Rothko meno centras – jo ir visos Latgalės galerija

Jis įsikūręs buvusioje arsenalo ginklų saugykloje, Daugpilio tvirtovėje – garsaus čia gimusio dailininko muziejus ir originalių darbų ekspozicija, kartu ir šiuolaikinio meno kompleksas, kur atnaujinamos vietinių (ir kitų šalių) tapybos, keramikos, skulptūros, grafikos parodos, konferencijos salėje rodomi filmai, rengiami koncertai, tarptautiniai simpoziumai, yra dirbtuvės su visais reikalingais dažais. Rengiamos ir meistrystės pamokos, Daugpilio Baltijos keramikos centre galima ne tik išsigyti, bet ir patiems nusilipdyti molio dirbinių. Kairiajame arsenalo sparne – menininkų kambariai su bendra virtuve.

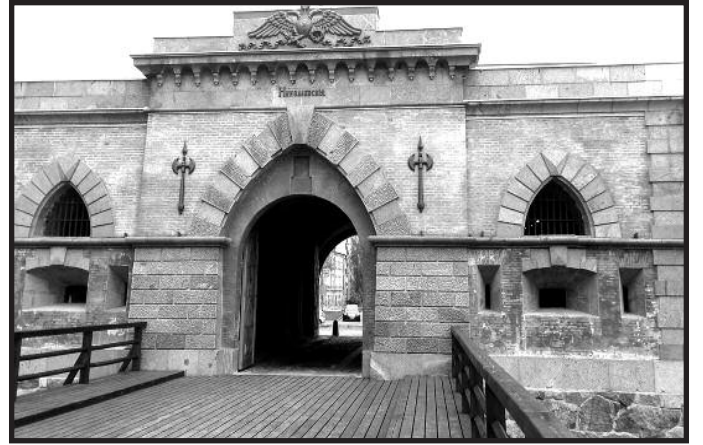
Kai lankiausi šiame centre, buvo rodoma ir Latgalės regiono konkursinių darbų paroda „Ramybė ir įtampa“, Majos Berzinės paveikslų apie gamtą ir žirgus paroda.

Marko Rothko (Markus Rotkovič) kūrybos ir gyvenimo kelias

Jis buvo abstrakčiojo ekspresionizmo pradininkas JAV. Gimė 1903 m. rugsėjo 25 d. Dvinske žydų šeimoje: farmacininko Jakovo Rotkovičiaus ir jo žmonos Šaji Goldin. Buvo ketvirtas vaikas šeimoje. Žydų pradinėje mokykloje (chedere) parašė keletą poemų pagal Senąjį Testamentą. 1913 m. emigravo į JAV ir neturėjo galimybės grįžti: drauge su mama ir vyresniąja seserimi Sofija išsiruošė į dvylikos dienų kelionę jūra pas tėvą, kuris tuo metu jau buvo emigravęs į JAV. Rotkovičių šeima įsikūrė Portlende, Oregono valstijoje. Kaip geriausias Lincolno gimnazijos absolventas Marko gauna stipendiją mokytis Yale University, į kurią persikelia 1921 m., iš pradžių ketina tapti inžinieriumi arba advokatu, tačiau po poros metų persikelia į New Yorką ir įstoja į Meno studentų lygą, kur mokosi meno Max Weber (1924–1926) dirbtuvėje. Žavisi postmo-

dernistu Paul Cézanne, siurrealistais Max Ernst ir Joan Miró, tačiau labiausiai – Henri Matisse, taip pat Michelangelo, Rembrandt, Pierre Bonnard, Alberto Giacometti, Paul Klee ir Georges Rouault, Bizantijos menu. Susipažįsta, tačiau atsiriboja nuo Pablo Picasso ir Amedeo Modigliani įtakos (nekenė post abstrakčių ekspresionistų, pop-arto ir minimalistų).

1940 m. studijavo pasaulio mitologiją, domėjosi filosofija (F. Nietzsche, C. G. Jung, S. Kierkegaard, J.-P. Sartre), mu-

Nikolajaus vartai

zika (itin mėgo J.V. Mozartą), literatūra (Ibsenas, Tolstojus). Beveik dešimtmetį kuria siurrealistinius paveikslus antikos tragedijų motyvais – tai jo atsakas į tragišką karo įvykius Europoje. 1947 m. jis atsisako daiktiškumo, 1950 m. iš esmės pakinta jo paveikslų kompozicija. Jis sukuria savitą stilių: grynos šviesos stačiakampės formos tarsi plevena erdvėje, papildydamos vieną kitą ir sąveikaudamos su pagrindiniu šviesos lauku. Pulsuojanti šviesa, vidinis švytėjimas ir tapybinio paviršiaus gylis paveikia žiūrovo dvasinę emociją patirtį. Taip menininkas kalba su žiūrovu; paprasta kalba apie sudėtingus dalykus, apie rimtus slapčiausius išgyvenimus.

1961 m. New Yorko šiuolaikinio meno muziejus surengė asmeninę M. Rothko parodą, kuri tapo kulminacine jo kūrybos viršūne. Parodą rodė visuose didžiuosiuose Europos miestuose. 1962 m. jis pabaigė Harvardo universiteto sienų tapybą, 1964 m. ėmėsi užsakymo nutapyti Houston koplyčios Teksaso valstijoje sienas. Koplyčios atidarymas įvyko 1971 m., jau po menininko mirties. Jis mirė 1970 m. Per gyvenimą nutapė 800 paveikslų. Brangiausias jo paveikslas (išgijo Britanijos ambasada) kainavo 89 mln. Pagal sutartį su jo vaikais (Keiti ir Kristoforu) ir Daugpilio savivaldybe kas trejus metus galerija gauna vis kitus jo darbus (nuolat keičiama ekspozicija), vieni paveikslai grįžta į JAV, kiti atvežami. Greit bus trečia tokia jo paroda.

Asmenybės bruožai

Jo elgesys buvo keista idealizmo ir materializmo sąjunga. Būdamas, kaip tėvas, svajotojas, amžinai bandė rasti būdą, kaip pagerinti pasaulį, tačiau kartu galėjo būti grubus, atkaklus realistas. Jis nebuvo išrankus maistui: godžiai valgė sumuštinis užgerdamas alumi, buvo stiprus vyras ir užkietėjęs rūkorius. Demonstruodamas bohemišką abejingumą materialiams smulkmenoms, jis nesištingė elegantiškai rengtis, ir, regis, mažai dėmesio skyrė savo namų įrengimo aplinkai. Vaikštinėdamas gatve, dažnai nepastebėdavo, kas aplinkui, visiškai paniręs į savo rūpesčius. Vidinis nerimas didino jo išsiblaškimą, kuris iš tiesų buvo tik išoriška jo koncentracija į tai, ką jis vadino vidiniu matymu.

Pabaiga kitame numeryje